

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Disputatæ Dicuntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis possint esse subiectum virtutis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

De quantitate animæ, cap. 5, tom. 1.

¶ 3 Præt. Nullum corruptibile est subiectum perpetui, unde Aug. probat animam esse perpetuam, quia est subiectum veritatis quæ est perpetua. Sed irascibilis & concupiscibilis, sicut & cætera potentia sensitiva non remanent post corpus, ut quibusdam videtur, virtutes autem manent. Nam iustitia est perpetua & immortalis, ut dicitur Sapient. 1. quod pari ratione de omnibus dici potest. ergo irascibilis & concupiscibilis virtutum subiectum esse non possunt.

¶ 4 Præt. Irascibilis & concupiscibilis habet organum corporale. Si ergo virtutes sunt in irascibili & concupiscibili, sunt in organo corporali. ergo possunt apprehendi per imaginationem vel phantasiam. Et sic non sunt sola mente perceptibiles, ut Aug. dicit de iustitia, quod est rectitudo sola mente perceptibilis. Sed dicendum, quod irascibilis & concupiscibilis possunt esse subiectum virtutis, in quantum participant aliquam rationem.

¶ 5 Sed contra Irascibilis & concupiscibilis dicitur ratione participare, in quantum a ratione ordinantur: sed ordo rationis non potest virtuti sustentamentum præbere, cum non sit quid subsistens. ergo nec in quantum ratione participant, possunt irascibilis & concupiscibilis, esse virtutis subiectum.

¶ 6 Præt. Sicuti irascibilis & concupiscibilis, quæ pertinent ad sensibilem appetitum, subserviunt rationi, ita & potentia apprehensiva & sensitiva: sed in nulla apprehensiva potentiarum sensitivarum potest esse virtus. ergo nec in irascibili & concupiscibili.

¶ 7 Præt. Si ordo rationis participari potest in irascibili & concupiscibili, poterit minui rebellio sensualitatis, quæ has duas vires continet ad rationem: sed rebellio prædicta non est infinita, cum sensualitas sit virtus finita, & virtutis finitæ non possit esse actio infinita. ergo poterit totaliter tolli prædicta rebellio. Omne enim finitum consumitur multotiens ablato quodam, ut patet per Philonem in 1. Physic. & sic sensualitas in hac vita potest totaliter curari, quod est impossibile. Sed dicendum, quod Deus, qui virtutem infundit, potest totaliter prædictam rebellionem auferre, sed ex parte nostra est quod non totaliter auferatur.

¶ 8 Sed contra. Homo est id, quod est, in quantum est rationalis, cum ex hoc specie fortitur. Quam igitur id, quod est in homine magis rationi subijcitur, tanto magis competit humane nature. Maxime autem subijcerentur inferiores vires anime rationi si prædicta rebellio totaliter tolleretur. ergo hoc esset competitens humane nature. & ita ex parte nostra, non est impedimentum quod prædicta rebellio totaliter tollatur.

¶ 9 Præt. Ad rationem virtutis non sufficit quod prædicta virtutis, perfectio. nisi iustitie in hoc consistit quod in Psal. 33. dicitur. Declina a malo, & fac bonum: sed ad irascibile pertinet detestari malum, ut dicitur in libro de Spiritu & anima. ergo in irascibili ad minus, non potest esse virtus.

¶ 10 Præt. In eodem libro dicitur, quod in ratione est desiderium virtutum, in irascibili odium vitiorum: sed in eodem est desiderium virtutis & virtus, cum qualibet res suam perfectionem desideret. ergo omnis virtus est in ratione, & non in irascibili & concupiscibili.

¶ 11 Præt. In nulla potentia potest esse habitus quæ agitur tantum, & non agit, eo quod habitus est id, quod quis agit, cum voluerit, ut dicitur in 3. de anima: sed irascibilis & concupiscibilis non agunt, sed aguntur, quia ut dicitur in 6. Ethic. sensus nullius actus dominus est. ergo non potest esse habitus virtutis, in irascibili & concupiscibili.

¶ 12 Præt. Proprium subiectum parificat propriam passionem. virtus autem parificatur rationi, non autem irascibili & concu-

Comen. 27. tom. 2.

Comen. 18.

Lib. 2. cap. 5. a med. to. 5.

scipibili, quæ sunt nobis & brutis cões: virtus ergo est in hominibus tantum, sicut & ratio omnis virtutis in ratione: non autem in irascibili & concupiscibili.

¶ 13 Præt. Rom. 7. dicitur gl. Bona est lex quæ dicitur conscientia prohibet, omne malum prohibet. Quia ergo virtus ad concupiscibile pertinet, cuius est concupiscentia: sed in eodem sunt virtutes & vitia. ergo virtutes non sunt in irascibili, sed in concupiscibili ad minus.

SED CONTRA est quod Phil. dicit de temperantia & tranquillitate, quod sunt irrationabilium partium, partes autem irrationabiles. i. sensibilis appetitus, sunt irascibilis & concupiscibilis. ut habetur in 3. de anima. ergo in irascibili & concupiscibili possunt esse virtutes.

¶ 2 Præt. Præter naturale est dispositio ad mortalem peccatum autem & dispositio sunt in eodem. Cum ergo veniale peccatum sit in irascibili & concupiscibili, ut patet ad Rom. 7. ergo & mortale præter naturale ibi esse potest: sic etiam virtus quæ est peccato mortali contraria.

¶ 3 Præt. Medium & extrema sunt in eodem: sed virtus aliqua est mediū inter contrarias passiones, sicut tranquillitas inter timorem & audaciam, & temperantia inter superfluum & diminutum in concupiscentia. igitur huiusmodi passiones sunt in irascibili & concupiscibili, ut dicitur etiam quod in eodem sit virtus.

RESPON. Dicendum, quod circa quatuor virtutes partim ab omnibus conveniunt, & partim conveniunt sibi invicem repugnāt. Ab omnibus conveniunt virtutes in irascibili & concupiscibili etiam temperantiam in concupiscibili, & fortitudinem in irascibili: sed in hoc est differentia. Quidam enim dicitur dupliciter irascibile & concupiscibile esse in superiori parte anime, & iterum in inferiori. Dicitur enim irascibilis & concupiscibilis, quæ sunt in superiori parte anime, cum ad naturam rationalem pertineant, possunt esse subiectum virtutis: non autem illæ, quæ sunt in inferiori parte anime, ad naturam sensualem, & brutam pertinet: sed hoc quod est in alia questione discussum est in superiori parte anime possunt distinguere. Quamvis una sit irascibilis & alia concupiscibilis, ut loquendo: sed quicquid de hoc dicitur, nihilominus in irascibili & concupiscibili, quæ sunt in inferiori parte anime, sicut Phil. oportet ponere esse aliquam virtutem, ut et alij dicunt, quod quidem sic patet. Cum virtus prædicta est nominata quoddam potestatem concupiscitum, potentia autem ad actum respiciat, oportet humanam virtutem in illa potestate ponere, quæ est principium humani. Actus autem humanus dicitur, qui non est in brutis, sed in homine vel per hominem exercet, cum in quibusdam est plantarum, brutarum, & homines continentur, qui hominis proprius est. Inter cetera vero habet homo proprium in suo actu, quod sui actus est dominus. Quilibet igitur actus cuius homo dominus est, proprie actus humanus, non autem illi, quod non est dominus, licet in homine fiat, ut dicitur augeri. & alia huiusmodi. In eo igitur quod est proprium talis actus, cuius homo dominus est, potest esse virtus humana. Sciendum tamen est, quod huiusmodi actus compositus est triplici principio: uno sicut primum movens, alio operans per hoc, quod homo sui actus sit dominus, alio est ratio vel voluntas. Aliud est movens motum, sicut appetitus sensibilis, quod est movens ab appetitu superiori in quantum ei obedit, & tunc iterum movet motum inferiora per sui imperium. Tertium autem est, quod est movens tantum, sicut motus exterioris. Cum autem utriusque motus exterioris & appetitus inferiora superius motus animæ moveantur, tamen aliter & aliter...

brum exterius ad nutum obedit superiori imperanti, absq; vlla repugnantia s'm naturæ ordinē, nisi sit impedimentū aliquod, vt patet in manu & pede: appetitus autē inferior hēt propriā inclinationem ex natura sua, vnde non obedit superiori appetitui ad nutum, sed interdum repugnat. vnde Arist. dicit in Politica sua q' anima dominatur corpori dispotico principatu, sicut dominus seruo, qui nō habet facultatem resistendi in aliquo, imperio domini: ratio vero dominatur inferioribus animæ partibus regali & politico principatu. i. sicut reges & principes civitatum dominantur liberis, qui habent ius & facultatem repugnandi quantum ad aliqua præcepta regis vel principis: in membro igitur exteriori nō est necessarium aliquid perfectiūm actus humani, nisi naturalis eius dispositio, per quam natū est moueri a ratione: sed in appetitu inferiori, qui rationi repugnare potest, est necessarium aliquid quo operatione, quā rō imperat, absq; repugnantia prosequatur. Si enim immediatū operationis principium sit imperfectū, oportet operationem esse imperfectam, quā rō perfectio addit superiori principio. & ideo, si appetitus inferior non esset in perfecta dispoñe, ad sequendū imperiū rōnis, operatio, quæ est appetitus inferioris, sicut proximi principij, non esset in bonitate perfecta: esset. n. cum quadā repugnantia sensibilibus appetitibus, ex quo quadā tristitia cōsequeretur appetitui inferiori per quadā violentiā a superiori moto, sicut accidit in eo, qui hēt fortes concupiscentias, quas tamen non sequitur rōne prohibente. Quando igitur oportet operationē hoīs esse circa ea, quæ sunt obiecta, sensibilibus appetitibus, requiritur ad bonitatem operationis, q' sit in appetitu sensibili aliqua dispoñ, vel pfectio, per quā appetitus prædictus de facili obediatur rōni, & hanc virtutē vocamus. Quādo igitur aliqua virtus est circa illa, quæ proprie ad vim irascibilem pertinent, sicut fortitudo circa timores & audacias, magnanimitas circa ardua separata, mansuetudo circa iras, talis virtus d' esse et in irascibili sicut in subiecto. Quādo autē est circa ea, quæ sunt proprie concupiscebiles, d' esse in concupisibili sicut in subiecto: sicut castitas, quæ est circa delectationes venereas, & sobrietas & abstinentia, quæ sunt circa delectationes in cibis & potibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q' virtus & peccatum mortale dupliciter considerari possunt. i. secundum actum, & s'm habitū. Sicut autē actio actus concupisibilis & irascibilis, si s'm se cōsideratur, nō est peccatū mortale, cōcurrit tñ in actu peccati mortalis, qñ rōne mouente vel cōsentiente tendit in cōtrarium legis diuinæ, ita actus eorūdem, si per se accipiantur, non possunt esse actus virtutis, sed solum qñ concurrant ad cōsequendum imperium rōnis. & sic actus peccati mortalis & virtutis pertinet aliquo modo, ad irascibilem & concupisibilem. unde & habitus utriusq; in irascibili & concupisibili esse possunt. hoc tamen in re est, q' sicut actus virtutis cōsistit in hoc, q' irascibilis & concupisibilis sequitur rōnem, ita actus peccati cōsistit in hoc q' ratio trahitur ad sequendū inclinationē irascibilis & concupisibilis. Vnde & peccatum consuevit frequentius rationi attribui tanquam proximæ causæ, & eadem ratione virtus irascibilis & concupisibilis.

AD SECUNDVM dicendū, q' sicut iā dictū est, actus virtutis non potest esse irascibilis vel concupisibilis tñ, sine rōne. Id tamē quod est in actu virtutis principalis est rōnis. i. electio, sicut & in qualibet ope-

A ratione principalior est agēs actio q' passio patientis. Rō. n. imperat irascibili & concupisibili. Nō ergo pro tātō d' esse virtus in irascibili vel concupisibili quasi p eas totus actus virtutis, vel principalior pars expleatur, sed in quantum per virtutis habitum, vltimum complementum bonitatis actui virtutis cōfertur, in hoc. s. quod irascibilis & concupisibilis absque difficultate sequantur ordinē rationis.

AD TERTIVM dicendum, quod supposito quod irascibilis & concupisibilis non remaneant actu in anima separata, manent tamen in ea sicut in radice. Nam essentia animæ est radix potentiarum, & similiter virtutes quæ ascribuntur irascibili & concupisibili manēt in ratione, sicut in radice. Nam ratio est radix omnium virtutum, ut postea ostendetur.

AD QUARTVM dicendū, q' in formis inueniuntur quidā gradus. Sūt. n. qdā formæ & virtutes totaliter ad materiā depresso, quarū oīs actio materialis est, ut patet in formis elementaribus. Intellectus vero est totaliter a materia liber. vnde & eius operatio est absq; corporis cōmunionē. Irascibilis autē & concupisibilis medio modo se habēt. Quod. n. organo corporali utant, ostēdit corporalis transmutatio, q' earū actibus adiungitur. q' iterū sint aliquo modo a materia eleuata, ostēditur p hoc q' p imperiū mouent, & q' obediunt rōni: & sic in eis est virtus. in quantum eleuata sunt a materia, & rōni obediunt.

AD QVINTVM dicendum, q' licet ordo rationis quo irascibilis & concupisibilis participant, nō sit aliquid subsistens, nec per se possit esse subiectum, potest tamen esse ratio, quare aliquid sit subiectum.

AD SEXTVM dicendum, quod virtutes sensitiuæ cognitiuæ sunt naturaliter præuix rationi, cum ab eis ratio accipiat. Appetitiuæ autem sequuntur naturaliter ordinem rationis, cum naturaliter appetitus inferior superiori obediatur: & ideo nō est simile.

AD SEPTIMVM dicendū, q' tota rebellio irascibilis & concupisibilis ad rōnem tolli nō potest p virtutē, cū ex ipsa sui natura irascibilis & concupisibilis in id, qd est bonū s'm sensum, quādoq; rōni repugnet: licet hoc possit fieri diuina virtute, q' potest esse et naturaliter immutare. Nihilominus tñ p virtutē minuitur illa rebellio, in quantum prædictæ vires assuefiunt ut rōni subdantur, ut sic ex extrinseco habeant id, quod ad virtutē pertinet. s. ex dominio rationis super eas, ex seipsis autem retineant aliquid de motibus proprijs, qui quandoq; sunt contrarij rationi.

AD OCTAVVM dicendū, q' licet qñq; in homine principij sit qd est rōnis, tñ ad integritatē humanæ naturæ requiritur nō solum rō, sed inferiores aīæ vires, & ipsum corpus. & ideo ex cōditione humanæ naturæ sibi relicta pmet ut in inferioribus aīæ viribus, aliqd sit rōni rebellas, dum inferiores vires aīæ proprios motus habēt. Secus autē est in statu innocentia & gloria, cū ex cōiunctione ad Deū rō sortitur vim totaliter sub se inferiores vires cōtinēdi.

AD NONVM dicendū, q' detestari malum s'm q' ad irascibilem ptingere d' nō solum importat declinationē a malo, sed quēdā motum irascibilis ad mali destructionē, sicut accidit illi q' nō solum malū refugit, sed ad mala extirpanda p uindictā mouet. hoc autē est aliud quod bonū facere. licet autē sic malum detestari, ad irascibilem & concupisibilem pertineat, non tñ solum habet actum hunc. Nā & insurgere ad arduum bonum cōsequendum ad irascibilem pertinet, in qua non solum est passio iræ & audacia, sed etiam spei.

AD X DICENDVM, q' illa uerba sunt accipienda per quandam

D. 39.

Historik.

quandam adaptationem, & nõ per proprietatẽ. Nã in qualibet potẽtia aĩa est desiderium boni proprii. vnde & irascibilis appetit victoriam, sicut & concupiscibilis delectationem: sed quia concupiscibilis fert in id, qd est bonũ toti animali simpliciter, sine absolute, iõ omne desiderũ boni appropriat sibi.

AD XI dicendum, qd licet irascibilis & concupiscibilis secundum se considerata agatur & nõ agant: tamẽ in homine fm qd participat aliquo modo rationem, etiã quodam modo agunt: non tamen totaliter agunt. Vnde etiam in Politicis dicit Phil. qd minimum rationis super has vires est politicum, quia hmoi vires aliquid habent de proprio motu, ubi nõ totaliter obediunt rõni. Dominium aut aĩa ad corpus non est regale: sed dispositivum, quia mēbra corporis ad nutum obediunt aĩa quantum ad motum.

AD XII dicendum, quod licet istae vires sint in brutis, nõ tamen in eis participant aliquid rationis, & ideo virtutes morales habere non possunt.

Lib. 1. c. 3. a medio 10. 5.

D. 374.

AD XIII dicendum, quod omnia mala ad concupiscentiam pertinent, sicut ad primam radicem, & nõ sicut ad proximum principium. Nam omnes passionibus ex irascibili & concupiscibili oriuntur, ut ostensum est, cum de passionibus animae ageretur. Peruersitas vero rationis & uoluntatis ut plurimum ex passionibus accidit. Vel potest dici quod per concupiscentiam intelligit nõ solum id, quod est proprium vis concupiscibilis: sed quod est commune toti appetitui potentia. In cuius vnaquaque particula inuenitur alicuius concupiscentia, circa quam contingit esse peccatum. Nec aliter peccari potest nisi aliquid concupiscendo, vel appetendo.

ARTICVLVS V.

Utrum uoluntas sit subiectum uirtutis.

QVINTO queritur, utrum uoluntas sit subiectum uirtutis. Et vñ qd sic. Maior. n. perfectio requiritur in imperate ad hoc qd recte imperet, quã in exequere ad hoc qd recte exequatur. ga ex imperate procedit ordinatio exequetis: sed ad actum uirtutis se hēt uoluntas sicut imperas, irascibilis aut & concupiscibilis sicut obediens & exequetes. Cũ igitur in irascibili & concupiscibili sit uirtus sicut in subiecto, vñ qd multo fortius debeat esse in uoluntate. Sed dicet qd naturalis inclinatio uoluntatis ad bonum sufficit ad eius rectitudinẽ. Nam finem naturaliter desideramus. vnde non requiritur quod reclusetur per habitum uirtutis superadditum.

Cap. 1. a medio 10. 5.

¶ Sed contra, uoluntas nõ solum est finis ultimi, sed et finium aliorũ: sed circa appetitum aliorũ finium cõtingit uoluntate & recte & non recte se habere. Nã boni p̄stitunt sibi bonos fines, mali uero malos, ut dicitur in 3. Ethic. Qualis vnusquisq; est, talis finis vñ ei, ergo requiritur ad rectitudinem uoluntatis, qd sit in ea aliquis habitus uirtutis ipsam perficiens.

¶ 3 Præt. Etiã inest aĩa cognoscitiua aliqua cognitio naturalis qd est primorũ principiorum, & in respectu huius cognitionis est aliqua uirtus intellectualis in nobis. Intellectus qui est habitus principiorum. ergo & in uoluntate debet esse aliqua uirtus respectu eius ad quod naturaliter inclinatur.

¶ 4 Præt. Sicut circa passionibus est aliqua uirtus moralis, ut temperãtia & fortitudo: ita etiam est aliqua uirtus circa operationes, ut iustitia. Operari autem sine passione est uoluntatis, sicut operari ex passione est irascibilis & concupiscibilis, ergo sicut aliqua uirtus moralis est in irascibili & concupiscibili, ita aliqua est in uoluntate.

¶ 5 Præt. Philo. in 4. Eth. dicit, qd amor siue amicitia est ex passione. Amicitia autem est ex electione. Electio autem quae est sine passione est actus uoluntatis. Cum igitur amicitia sit uel uirtus, uel non sit uirtute, ut dicitur in 8. Eth. uidetur quod uirtus sit in uoluntate, sicut in subiecto.

¶ 6 Præt. Charitas est potissima inter uirtutes, ut patet a postolus. 1. ad Cor. 13. Sed charitas subiecta esse nõ potest nisi uoluntas. non. n. est eius subiectum concupiscibilis inferior quae solum ad bona sensibilia se extendit. ergo uoluntas est subiectum uirtutis.

¶ 7 Præt. Secundum Aug. per uoluntatem immo diuinitus Deo coniungimur: sed id, quod coniungitur Deo est uirtus. ergo uidetur quod uirtus sit in uoluntate sicut in subiecto.

¶ 8 Præt. Felicitas fm Hugo de sancto Vi. in uoluntate est, uirtutes aut sunt dispoñes qd ad felicitatem. Cum igitur dispositio & perfectio sint in eodem, uidetur quod uirtus sit in uoluntate sicut in subiecto.

¶ 9 Præt. Secundũ Aug. uoluntas est qua peccatur & de uiuitur. Rectitudo autem uita pertinet ad uirtutem, unde Aug. dicit, qd uirtus est bona qualitas mentis qua recte uiuitur, ergo uirtus est in uoluntate.

¶ 10 Præt. Contraria natura sunt fieri circa idẽ. Vñ autẽ p̄m contrariatur. Cum igitur omne p̄m sit in uoluntate, ut Aug. dicit, vñ qd uirtus sit in eodem.

¶ 11 Præt. Virtus humana in illa parte animae est, se quae est propria hominis: sed uoluntas est pars hominis, sicut & ratio, utpote magis propria rationi quã irascibili & concupiscibili. Cum igitur irascibilis & concupiscibilis sint subiecta uirtutum, uidetur quod multo fortius uoluntas.

¶ Sed contra, Omnis uirtus uel est intellectualis, aut moralis, ut patet per Philo. in 1. Ethic. Virtus aut moralis est sicut in subiecto in eo quod est rationale non per essentiam, sed per participationem. uirtus uero intellectualis habet pro subiecto id, quod est rationale per essentiam. Cum igitur uoluntas neutra parte possit computari, quia nec est propria seitiua potentia, quod pertinet ad rationalem participationem, uel ad irrationalem per participationem, uidetur quod uoluntas nullo modo subiectum uirtutis esse possit.

¶ 2 Præt. Ad eundẽ actum non debent ordinari uirtutes, hoc autẽ sequeretur, si uoluntas uirtutis esset subiectum: quia ostensum est, qd in irascibili & concupiscibili sunt aliqua uirtutes: & eorum actus illarum uirtutum se habeat quodammodo uoluntas, oporteret quod ad eisdem actus essent aliqua uirtutes in uoluntate. ergo non est dicendum quod uoluntas sit subiectum uirtutis.

RESPON. Dicendum, qd per habitum uirtutis est ipsa rone potentia, respectu sui actus cõplemẽti accipit. Vnde ad id, ad quod potentia aliqua se extendit, ex ipsa rone potentia, non est necessarius habitus uirtutis, uirtus autẽ ordinat potentias ad bonum. enim est, qd bonum facit habitum, & opus eius bonum reddit, uoluntas autẽ hoc quod uirtus facit, ea alias potentias, habet ex ipsa uirtute sua potestate. Nam eius obiectum est bonum, unde recte inueniuntur hoc modo se habet ad uoluntatem, sicut extendere in delectabile ad concupiscibilem, & sicut extendere ad sonum se habet ad auditum. Vnde uoluntas non indiget aliquo habitu uirtutis inclinante ipsam ad bonum, quod est sibi proportionatum, quia in hoc ex ipsa rone potentia tendit: sed ad bonum.